

Maak
Ruimte
voor
Oost-
Vlaanderen

20
50

Transitie naar
een robuuste en veerkrachtige ruimte

**Transitie naar
een robuuste
en veerkrachtige
ruimte**

Samen voor 2050

Ecosysteemdiensten zijn vooral aanwezig in de open ruimte. Dit zijn zichtbare en onzichtbare diensten die de natuurlijke omgeving levert aan onze maatschappij. Dit kan voedsel- en grondstoffenproductie zijn, maar ook waterproductie, infiltratie en het beperken van het overstromingsrisico, zuivering van lucht en water vallen daaronder. We staan niet altijd stil bij de impact van de ruimte-inname van onze activiteiten, noch bij de gevolgen ervan voor ons en de kwaliteit van het ecosysteem.

Goed functionerende ecosysteemdiensten zijn levensnoodzakelijk. Het ecosysteem heeft daarvoor voldoende ruimte nodig. In de huidige maatschappij ligt de nadruk nog sterk op het verder aansnijden en versnipperen van open ruimte voor maatschappelijke activiteiten, zonder dat we stilstaan bij het verlies aan ruimte voor ecosysteemdiensten.

Om die ecosysteemdiensten te behouden maar ook te versterken, voor onszelf en de generaties die na ons komen, kunnen we niet blijven doorgaan met het aansnijden van niet-bebouwde ruimte. In ons toekomstig ruimtegebruik zullen we fundamenteel anders moeten omgaan met het ecosysteem en de diensten die we eruit putten. **We zetten in op het creëren van de nodige kwalitatieve ruimte voor ecosysteemdiensten om tot een robuuste en veerkrachtige omgeving te komen.**

Uitdagingen

Dit beleidskader maakt samen met andere beleidskaders en de strategische visie 'Maak Ruimte voor Oost-Vlaanderen 2050' deel uit van het Provinciaal Beleidsplan Ruimte. Het is essentieel om alle delen samen te bekijken en af te wegen. Enkel vanuit een integrale aanpak kunnen we de complexiteit van onze ruimte benaderen en kunnen we inzetten op het creëren van een kwalitatieve ruimte.

Uitdagingen zoals een toenemende verstedelijking, verdere versnippering van open ruimte en groen, verlies van biodiversiteit, toename van overstromingen, maar ook uitdagingen zoals de klimaatverandering stellen ons voor belangrijke toekomstkeuzes. De illustraties op de volgende pagina's schetsen die uitdagingen.

Transitie

Voor de toekomst stellen we enkele 'centrale waarden' voorop; waarden die onze samenleving en ruimte mee vorm geven. Waarden die voor ons allemaal van belang zijn. Die waarden hebben we opgenomen in de strategische visie en vervolgens vertaald in enkele concrete ruimtelijke principes. We zetten in op een ommekeer in ons ruimtegebruik door een slimmer ruimtegebruik. We kiezen voor een transitie naar een robuuste en veerkrachtige ruimte.

3

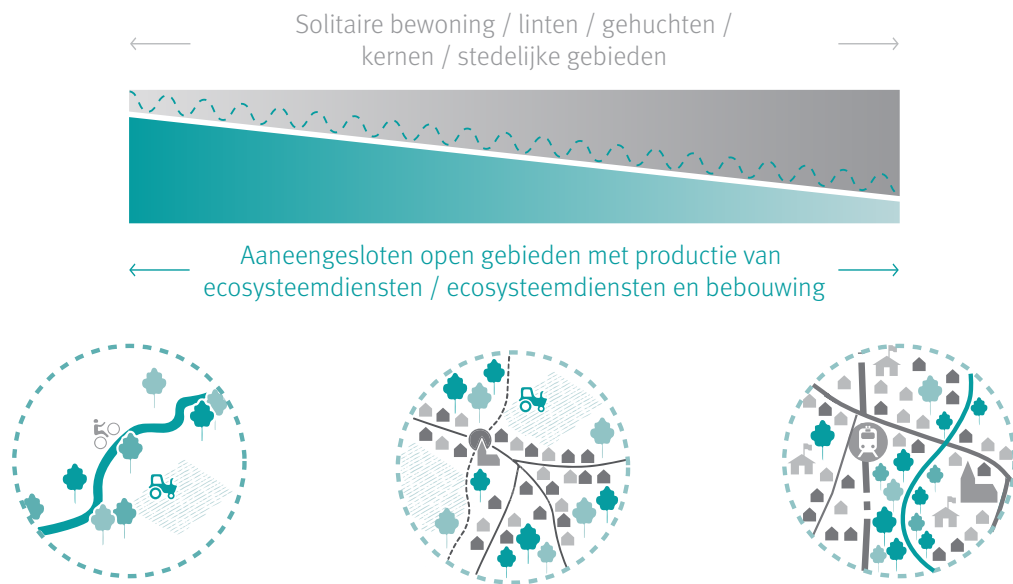
Drie pakketten

- In dit beleidskader concretiseren we de beleidskeuzes waarmee we de transitie naar een robuuste en veerkrachtige ruimte willen doorvoeren tegen 2030. In die transitie gaan we uit van drie pakketten die aangeven op welke manier we de ruimtelijke principes willen inzetten om de waarden die we vooropstellen te behouden.

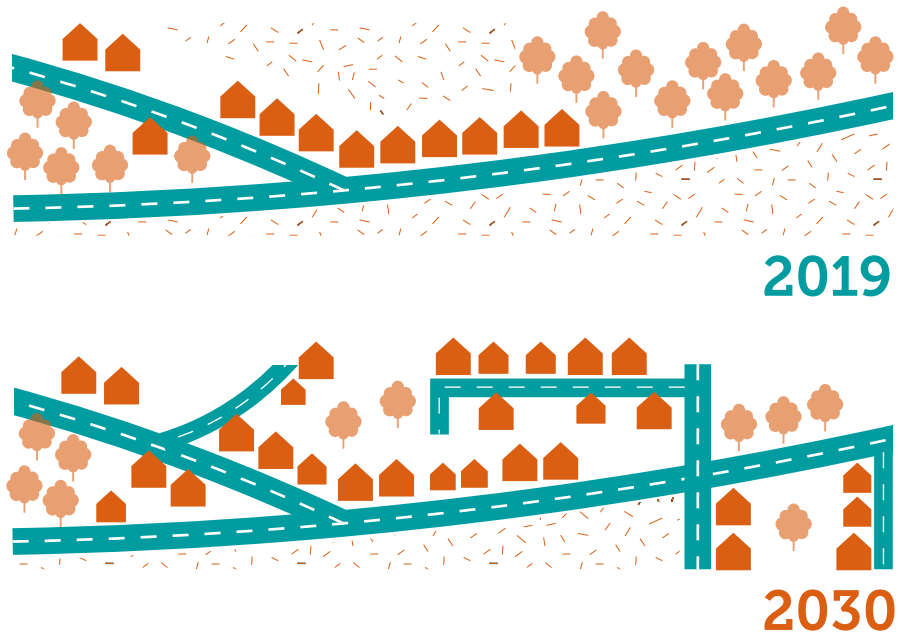
3

Drie transversale systemen

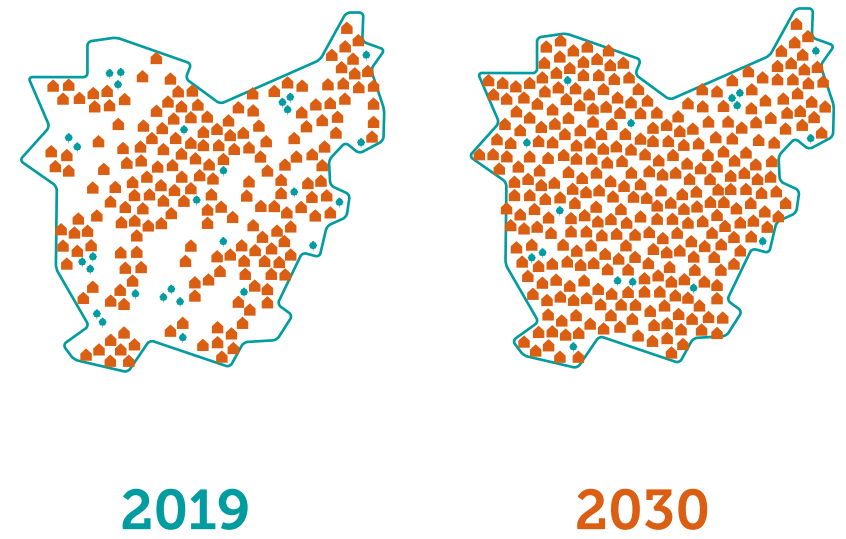
- » Daarnaast maken we een concrete doorvertaling van de beleidskeuzes naar drie specifieke systemen. Die systemen zijn sterk verweven met de transities die we willen realiseren, met name mobiliteit, energie en water. We kiezen voor transitie naar een slimme en duurzame mobiliteit, een zelfvoorzienend energiesysteem en een robuust en veerkrachtig watersysteem.

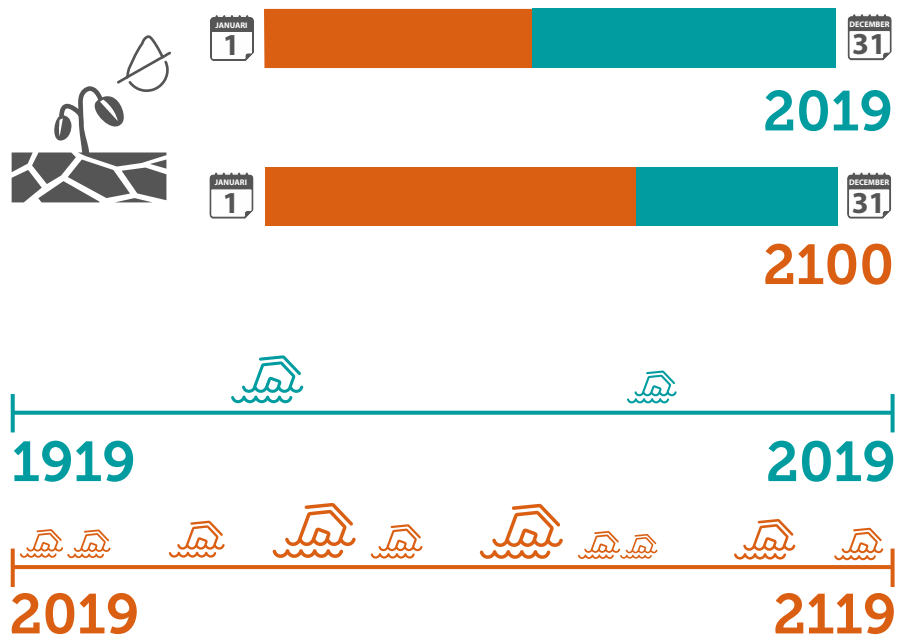
De natuurlijke omgeving heeft ruimte nodig om ecosystemediensten te leveren. We kiezen ervoor om dit systeem te behouden en waar mogelijk te versterken. We behouden en versterken aaneengesloten openruimtegebieden en bouwen verder aan groenblauwe netwerken die tot diep in de kernen doordringen. Ook in de kernen houden we rekening met ecosystemediensten omdat zij belangrijk zijn voor de leefbaarheid en het opvangen van klimaatschokken.

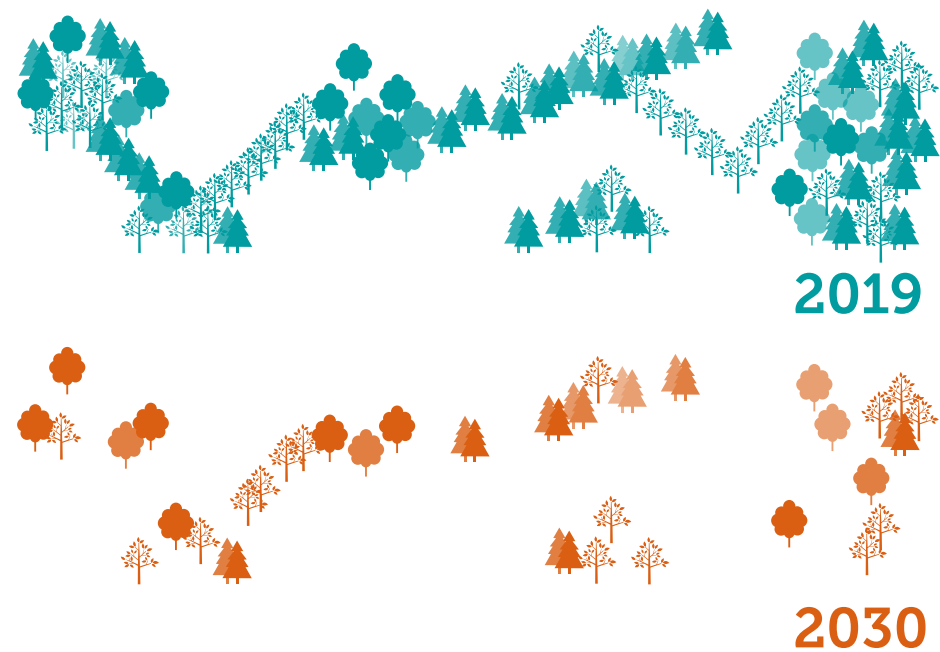
Totale oppervlakte verharding door infrastructuur neemt toe.

Steeds meer bebouwde ruimte ten koste van de open ruimte.

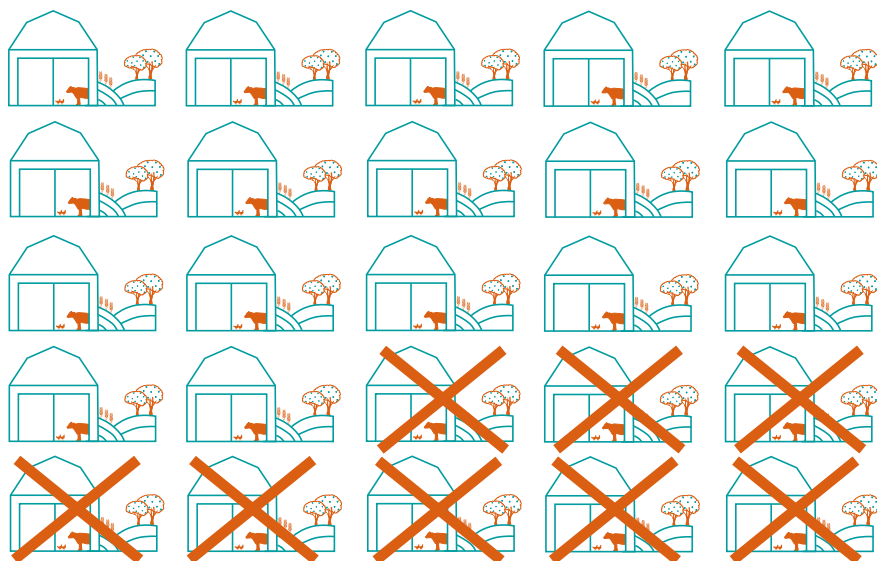

Steeds meer droogte en verhoogde kans op overstromingen.

Bos- en groengebieden raken steeds meer versnipperd.

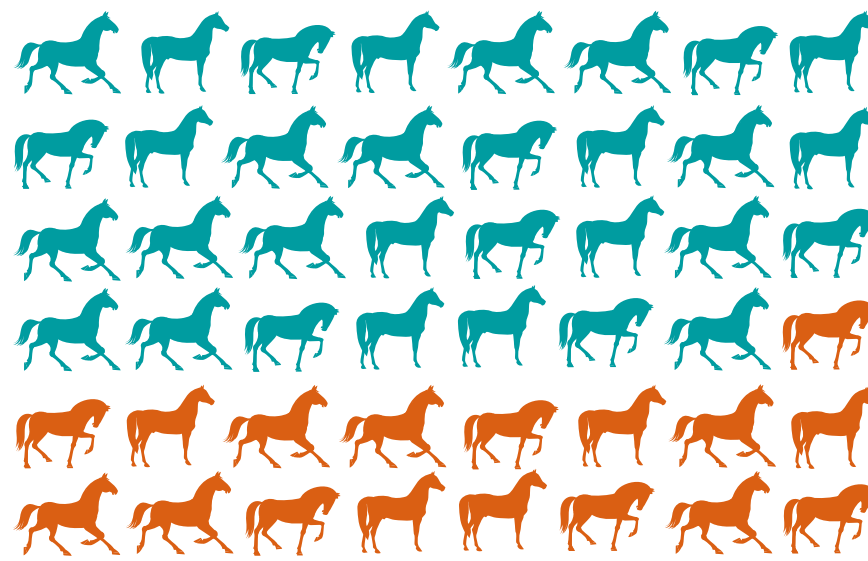
1980

2016

Afname van het aantal landbouwbedrijven.

2008

2017

Bruikbare landbouwgrond wordt steeds meer ingenomen voor hobbylandbouw en verpaarding.

Het fysisch-natuurlijk systeem van onze planeet bepaalt waar we voedsel produceren, grondstoffen en materialen kunnen ontginnen en waar we water kunnen opvangen. Het bodemtype heeft een grote invloed op de vruchtbaarheid. Het reliëf en de geologische toestand zorgen ervoor dat water op specifieke plaatsten ontspringt of kan infiltreren. We kunnen deels ingrijpen op het natuurlijk systeem (bv. aanleggen van een dijk of een waterbuffer), maar daar gaan veelal hoge (maatschappelijke) kosten mee gepaard. Om een robuuste en veerkrachtige ruimte te creëren, houden we rekening met de grenzen van het fysisch-natuurlijk systeem.

Dit vereist een ommezwaai van het beleid en betekent een breuk met de huidige trend in ruimtegebruik. Het ecosysteem en de diensten die het ecosysteem levert, staan onder een steeds grotere druk door een uiterst inefficiënte, ruimteverspillende en -versnipperende verstedelijking. Terwijl de klimaatverandering de nood aan bepaalde ecosysteemdiensten (bv. infiltratie, voldoende groen voor verkoeling) net verhoogt.

We willen onze activiteiten ruimtelijk inpassen, met inzicht in en zonder afbreuk te doen aan het fysisch-natuurlijk systeem en de levensnoodzakelijke ecosysteemdiensten die het ons levert

zoals grondstoffen, water, voedsel, verbetering van de luchtkwaliteit, welzijn, gezondheid en recreatie. We laten het fysisch-natuurlijk systeem opnieuw een ruimtelijk structurerende rol spelen. Het vormt de basis om te bepalen waar we wonen, werken, recreëren, ...

Waar mogelijk proberen we de ecosysteemdiensten te versterken. Op die manier blijven deze diensten functioneren, ook voor de generaties na ons. Via een optimaal beheer van ecosysteemdiensten, slimme koppelingen en multifunctioneel ruimtegebruik kan de productie van ecosysteemdiensten bovendien versterkt worden. Inzetten van

landbouwgronden en natuurgebieden voor koolstofopslag, productie van grondstoffen uit landschapsbeheer, verhoging van natuurwaarden van waterbuffers zijn enkele voorbeelden hiervan.

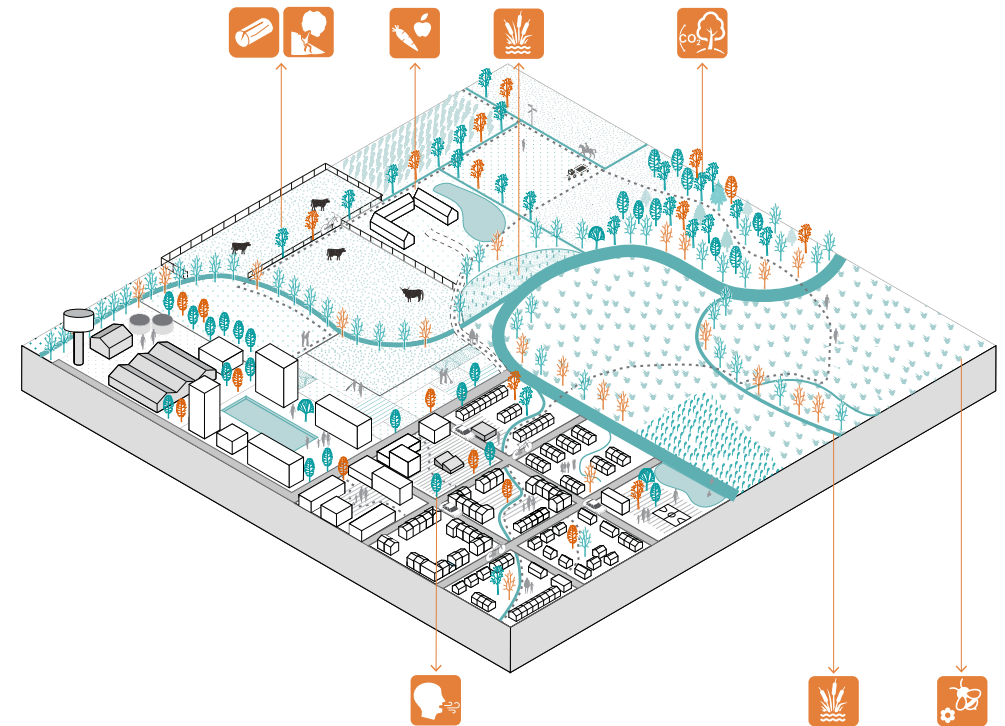
Watersysteem:

Transitie naar een robuust en veerkrachtig watersysteem

Rivieren, beken, regenwater en grondwater zijn schakels in een complex watersysteem. Dit systeem staat vandaag onder druk. De klimaatverandering en het bijkomend verharden van ruimte hebben een niet te onderschatten impact op het watersysteem.

De klimaatverandering houdt voor onze omgeving een groter risico op droogte in. Dit is problematisch voor de winning van drinkwater uit zowel grond- als oppervlaktewater. Ook heel wat bedrijven hebben water als grondstof nodig. Daarnaast telt onze provincie tal van ecologisch waardevolle gebieden en waterlopen die afhankelijk zijn van de beschikbaarheid van voldoende water.

Tegelijkertijd wordt op sommige momenten meer wateroverlast voorspeld wat zowel in stedelijke als in meer landelijke gebieden ernstige schade kan veroorzaken. Omdat het aandeel verharding nog elke dag stijgt bv. door bijkomende bebouwing en aanleg van opritten, kan er minder water infiltreren en nemen de piekafvoeren toe. In delen van de provincie die erosiegevoelig zijn, gaat wateroverlast bovendien gepaard met modderstromen, die de problematiek versterken. Om het watersysteem voldoende robuust en veerkrachtig te maken en te herstellen, vermijden we bijkomende verharding en zetten we ook in op ontharden. Indien dat niet kan, neutraliseren wij de impact van verharding door water op te houden aan de bron, door middel van infiltratie (waar mogelijk) of door vertraagd afvoeren. We vrijwaren de ruimte die het watersysteem nodig heeft om natuurlijk te kunnen functioneren. We zorgen eveneens voor bijkomende ruimte op strategische locaties. Werken aan een robuuste en veerkrachtige ruimte kan enkel indien het watersysteem mee onze maatschappelijke activiteiten aanstuurt.

Het groenblauwe netwerk van rivieren, beken, waterplassen, bossen en andere groenelementen zoals bv. bomenrijen, houtkanten, graslanden, parken en tuinen levert ons heel wat waardevolle ecosysteemdiensten. Het zorgt onder meer voor recreatieve en landschappelijke beleving, meer biodiversiteit, een betere luchtkwaliteit, verkoeling bij hitte, opslag van CO₂, preventie van erosie, bestuiving. Daarom willen we sterk inzetten op een uitbouw en versterking daarvan.

Door de veel kleinere, maar ook zeer versnipperde oppervlakte groen in Oost-Vlaanderen komen de noodzakelijke ecosysteemdiensten en hun kwaliteit in het gedrang. Om een robuust en veerkrachtig netwerk te maken, is het nodig om zowel voldoende grote als kleine leefgebieden voor fauna en flora en de verbindingen ertussen uit te bouwen en te versterken. We zien kansen voor het creëren van bijkomende groenblauwe netwerken bij het bestaande water- en natuurnetwerk.

Zo kunnen het aanplanten van bomenrijen en houtkanten, het aanleggen van bloemenranden of graanranden en bufferzones langs waterlopen, het vernatten van waardevolle graslanden, het opnieuw open leggen en laten meanderen van beken en grachten een groot verschil maken. Het is ook nodig om versterkt in te zetten op bebossing (zowel grotere kerngebieden als stadsbossen) en op groenpartijen in of in de directe omgeving van woon- en werklocaties (fijnmazig netwerk).

Wegwerken van overbodige verharding mag geen taboe zijn. We onderzoeken waar het slopen van gebouwen en constructies of het afbouwen van infrastructuur wenselijk is. Op slecht gelegen plekken die kampen met grote wateroverlast, kunnen we kansen zoeken om uit te doven en de ruimtebehoefte elders, op beter geschikte locaties, in te vullen. Hierdoor ontstaan grotere aaneengesloten open ruimtegebieden en verdwijnen barrières.

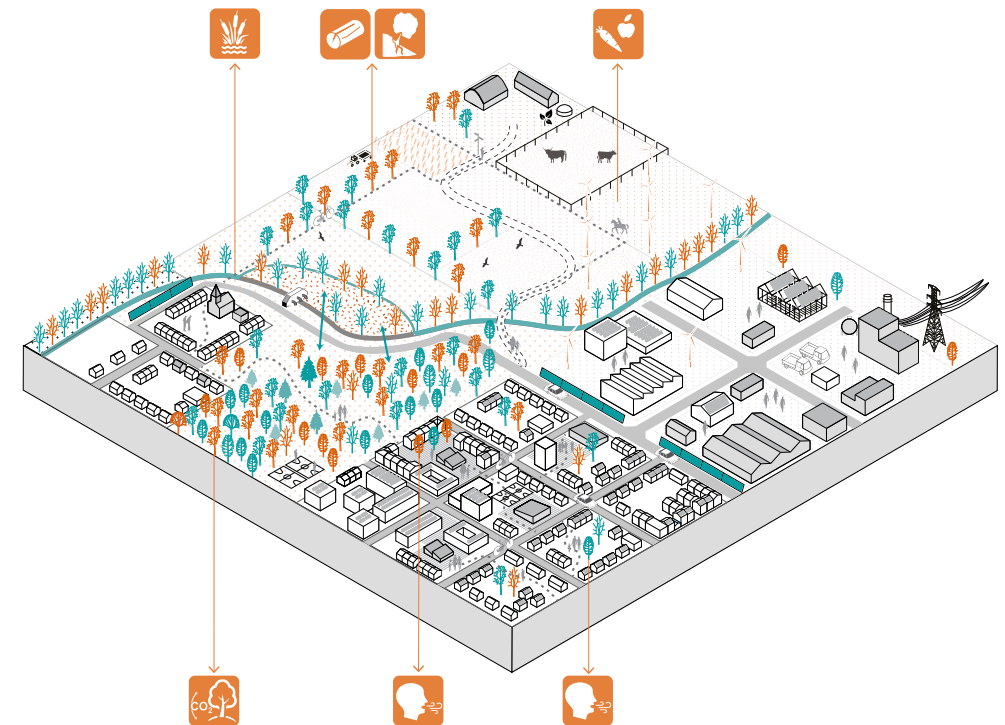

Energiesysteem: Transitie naar een zelfvoorzienend energiesysteem

De energietransitie vormt een gigantische uitdaging. We moeten overstappen naar duurzame, koolstofarme en hernieuwbare energiebronnen. Primaire hernieuwbare bronnen zijn wind, zon, waterkracht, biomassa, omgevings- en bodemwarmte. Omdat hun energiedichtheid veel lager is, zullen er (in tegenstelling tot de grote energiecentrales) veel meer installaties nodig zijn om voldoende energie te produceren. Omschakelen naar hernieuwbare energie, waarbij Oost-Vlaanderen zoveel mogelijk zelfvoorzienend is, draagt bij aan autonomie, robuustheid en veerkracht. Door ecosysteemdiensten te oogsten, maken we onze energietransitie betaalbaar. Hernieuwbare energieproductie wordt hierdoor ook zichtbaar als energielandschap.

Het is belangrijk om na te denken over de ruimtelijke impact van winningsgebieden en installaties, bv. vermijden van hinder, rekening houden met fauna en flora. De productie bundelen in regionale, landschappelijk logische clusters leidt tot verhoogde realiseerbaarheid, organisatorische efficiëntie en, maar kan door de ordenende potentie ook voor landschappelijke rust zorgen. Zorgvuldige selectie van winningsgebieden en concentratie van hernieuwbare energieproductie laat toe om deze ecosysteemdiensten efficiënt te oogsten. Door de koppeling met landschapontwikkeling ontstaan enorme kansen om een productief landschap te creëren dat energieproductie, natuur en/of landbouw combineert.

Door de selectie van winningsgebieden geven we aan waar we de energielandschappen uitbouwen en beschermen we de kwetsbare en waardevolle natuurgebieden. Het voorzien van meer houtkanten, heggen en bomen kan bovendien zorgen voor een visueel aantrekkelijk landschap. Dit heeft dan weer grote meerwaarde voor de biodiversiteit en toont hoe de verschillende thema's nauw met elkaar verbonden zijn.

PAKKET

VRIJWAREN VAN VOLDOENDE
RUIJTE VOOR DUURZAME
EN KLIMAATBESTENDIGE
VOEDSELPRODUCTIE

In Oost-Vlaanderen wonen we in een regio met een gematigd klimaat en heel wat vruchtbare bodems. De poldergronden houden water en voedingsstoffen goed vast, de zandleemstreek heeft een goede bodemkwaliteit en bewerkbaarheid. Deze gebieden zijn traditioneel van groot belang voor voedselproductie. Ook de zandstreek, met een van nature minder vruchtbare bodem maar een ver doorgedreven specialisatie van land- en tuinbouw, speelt een grote rol voor voedselproductie. Grote aaneengesloten landbouwgebieden van meer dan 100 hectare, die strategisch belangrijk zijn, situeren zich vooral in het noorden en zuidwesten van Oost-Vlaanderen.

Ondanks dit enorme potentieel, daalt het aantal landbouwbedrijven drastisch. Een groot aantal landbouwbedrijfsgebouwen komen vrij en raken ingevuld met niet-agrarische activiteiten zoals wonen, opslag en allerlei bedrijvigheid. Dit legt zowel vanuit ruimtelijk als landschappelijk oogpunt een druk op de open ruimte en creëert een toenemende mobiliteit. Daarnaast wordt steeds meer landbouwgebied gebruikt voor niet-agrarische activiteiten (vertuining, verpaarding) en hobbylandbouw. Ook het gebruik van de open ruimte voor toerisme en recreatie, met daarbij horende infrastructuur, is sterk toegenomen. Het beperken en/of kanaliseren van

oneigenlijk gebruik en het optimaliseren van het agrarisch gebied is een uitdaging. We willen voorkomen dat (vooral vruchtbare en strategische) landbouwgronden verder aangesneden worden voor niet-landbouwactiviteiten.

Daarnaast dringt ook het herstel en versterken van ecosysteemdiensten van de open ruimte zich op, bv. door in te zetten op duurzame voedselproductie, ontharding (slopen van leegstaande, onnodige gebouwen en constructies zonder erfgoedwaarde) en erosie beperkende maatregelen om de vruchtbare bodem te behouden.

Een bijkomende uitdaging op vlak van voedselproductie is de evolutie naar een meer duurzame en klimaatrobuuste landbouw die rekening houdt met de draagkracht van de omgeving. Die evolutie zorgt ervoor dat bodem en grondstoffen duurzaam gebruikt worden en niet uitgeput raken. Landbouwgebieden worden dan veerkrachtig ingericht, de milieu-impact wordt beperkt en kansen voor landschapontwikkeling worden benut. De grootte van het gebied, de grootte van de percelen, de erosie- of de overstromingsgevoeligheid bepalen mee de keuze voor geschikte en toekomstgerichte landbouwwormen.

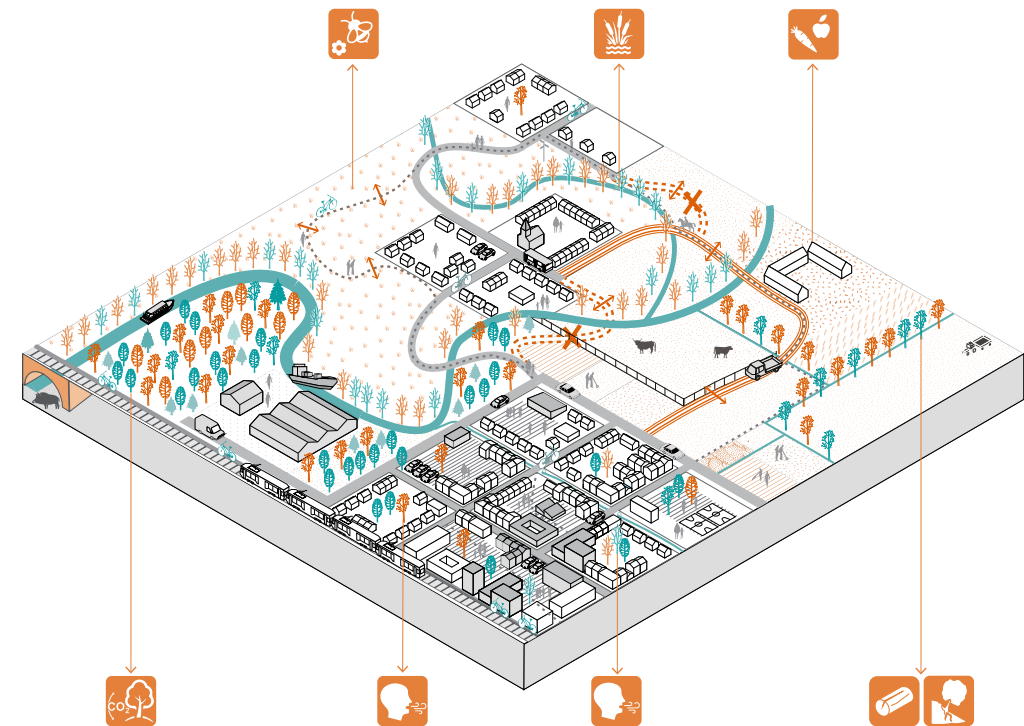

Mobiliteitssysteem: Transitie naar een slimme en duurzame mobiliteit

Het wegennetwerk in Vlaanderen, en dan vooral het lokale wegennet, is één van de meest uitgebreide van Europa. Onderhoud van die infrastructuur is heel duur. De dichtheid aan wegen leidt tot versnippering en onderbreekt vaak het groenblauwe netwerk, wat op zijn beurt dan weer een negatieve invloed heeft op de biodiversiteit en de diensten die het ecosysteem levert.

Door de versnipperende verstedelijking ontstaan her en der in de open ruimte niet-agrarische activiteiten. Voor die activiteiten wordt de nodige infrastructuur voor de auto (wegen, parking) aangepast of uitgebreid, wat leidt tot bijkomend ruimtebeslag. Om de ecosystemendiensten te versterken en kansen te creëren voor een transitie naar een robuuste en veerkrachtige ruimte, willen we de wegen in de open ruimte meer afstemmen op de functie die ze te vervullen hebben. Bestaande wegen kunnen daarbij een nieuwe invulling krijgen met meer nadruk op duurzame en efficiënte mobiliteit. Bij die herinrichting kan ook aandacht gaan naar groenelementen of de waterdoorlaatbaarheid. Door bewuste keuzes te maken voor het wegennet, is het mogelijk om bepaalde wegen aan te passen zodat ze de open ruimte niet meer verstoren. Ook het wegnemen van overbodige wegen (ontharding en beperken van onderhoudskosten) kan een keuze zijn.

Duurzame vormen van mobiliteit, namelijk de aanleg van fietssnelwegen en trage wegen, bieden kansen om nieuwe groene verbindingen tot stand te brengen en nieuwe landschapselementen te realiseren. Een doordachte locatiekeuze en inrichting zorgt ervoor dat die nieuwe verbindingen veel meer samengaan met de open ruimte.

Inhoudstafel

Voorwoord p3
Leeswijzer p5
Uitdagingen p6-13

3 pakketten

pakket - Ecosysteemdiensten bepalen de mogelijkheden van onze maatschappelijke activiteiten [p14](#)
pakket - Uitbouwen en versterken van een robuuste en veerkrachtige, fijnmazige dooradering [p22](#)
pakket - Vrijwaren van voldoende ruimte voor duurzame en klimaatbestendige voedselproductie [p30](#)

3 transversale systemen

Watersysteem: Transitie naar een robuust en veerkrachtig watersysteem [p20](#)

Energiesysteem: Transitie naar een zelfvoorzienend energiesysteem [p28](#)

Mobiliteitssysteem: Transitie naar een slimme en duurzame mobiliteit [p36](#)

Uitgegeven door de deputatie van de Provincie Oost-Vlaanderen
Beleidsverantwoordelijke en verantwoordelijke uitgever: Annemie Charlier

Samenstelling

- Coördinatie, eindredactie & fotografie
Dienst Ruimtelijke Planning van de Provincie Oost-Vlaanderen
- Lay-out
Dienst Communicatie Provincie Oost-Vlaanderen
- Druk
Dienst Aankoop, Transport en Verzending Provincie Oost-Vlaanderen

Uitgave

mei 2019

Depotnummer

D/2019/5139/7

